

Etiikan peruskäsitteitä

MORAALI

(lat. *mores*, 'tavat')

- käsityksemme siitä, mikä on oikein/hyvää tai väärin/pahaa
- jokaisella (oletettavasti) on moraalit

ETIIKKA

(kr. *ethos*, 'tapa, asenne')

- moraalin tutkiminen ja pohtiminen, moraalifilosofia
- etiikkaa harjoittavat vain jotkut

FILOSOFISTA ETIIKKA

METAETIIKKA

- mitä moraaliset käsitteet ("hyvä, oikea, pitäisi" jne.) oikeastaan tarkoittavat, miten ne ovat olemassa ja miten niistä voi saada tietoa

SOVELTAVA ETIIKKA

- miten normatiivisen etiikan tuloksia sovelletaan erityisaloilla (lääketiede, ympäristökysymykset yms.)

NORMATIIVINEN ETIIKKA

- miten kussakin tilanteessa pitäisi toimia ja millä perusteella

DESKRIPTIIVINEN (KUVAILEVA) ETIIKKA

- millaisia tosiasiallisia moraalikäsitteitä eri yksilöillä ja ihmisryhmillä on

— **arvo**: tietoisesti tavoittelemiemme asioiden tai asiantilojen ominaisuus

- tapoja luokitella arvoja:

A PRIORITYETTI

- **itseisarvot** (arvokkaita sinänsä)
 - esim. kaikki tavoittelevat onnellisuutta
- **välinearvot** (arvokkaita välineinä)
 - esim. joku tulee onnelliseksi vaurastuttuaan

B ARVOJEN HERÄTTÄMÄ ASENNE

- **vahvat arvot**: rikkomisen tuomittavaa, mutta noudattamisesta ei erikseen saa kiitosta
 - esim. rehellisyys
- **korkeat arvot**: rikkomista ei tuomita, mutta noudattaminen on kiitettävää
 - esim. avuliaisuus

C ARVOJEN LAJIT

- esim. Erik Ahlman esitti vuonna 1939 teoksessaan *Kulttuurin perustekijöitä* seuraavan luettelon:
 - **hedoniset arvot** (mielihyvä, aistillisuus)
 - **vitaaliset arvot** (terveys, elinvoima, tahto)
 - **esteettiset arvot** (kauneus, ylevyys)
 - **teoreettiset arvot** (tieto, viisaus)
 - **uskonnolliset arvot** (usko, toivo, pyhyys)
 - **sosiaaliset arvot** (ystävyyys, rakkaus)
 - **mahtiarvot** (voima, valta, vauraus)
 - **oikeusarvot** (oikeudenmukaisuus)
 - **eettiset arvot** (hyvä, oikea)
- huom. eettiset tai moraaliarvot ovat vain yksi (vaikkakin ehkä ensisijainen) arvojen laji

- **normi**: sääntö, joka toteuttaa tai suojelee jotakin arvoa (esim. rehellisyys → ”älä varasta”)
- **tekniset normit** (esim. ruokaohje)
 - **tapanormit**
 - ohjaavat ulkoista käytöstä, sanktiona paheksunta
 - **laki- tai oikeusnormit**
 - ohjaavat ulkoista käytöstä, sanktiona muodollisia rangaistuksia
 - **moraalinormit**
 - ohjaavat ulkoisen käytöksen lisäksi yleensä myös sisäisiä motiiveja, sanktiona voimakkaan paheksunnan lisäksi myös soimaava omatunto

ARVOT

- Mikä on hyvää?
- Mitä tavoitella?

NORMIT

- Mikä on oikein?
- Miten toimia?

— **praktinen syllogismi** (käytännöllinen päättely)

- normi voidaan käsittää johtopäätökseksi, joka seuraa arvosta ja sen toteuttamista koskevasta uskomuksesta

Terveys on arvokas asia.

Uskon, että terveyttä voi edistää kuntoilemalla.

Siis: on kuntoiltava.

PREMISSIT

(1) Käsitys jostain arvosta

(2) Uskomus siitä, miten esitetty arvo toteutetaan

JOHTOPÄÄTÖS

Käytännön toimintaan kehottava normi

— ketkä otettava huomioon moraalisisessa tarkastelussa

MORAALIAGENTTI

- kuka on vastuussa
- edellytykset
 - 1. vapaus:** olisi voinut toimia myös toisin
 - 2. autonomia:** hallitsee itse itseään
 - 3. tietoisuus:** kykenee arvioimaan tekojensa seurauksia
 - 4. rationaalisuus:** kykenee tarvittaessa perustelemaan toimintaansa

TOIMINTA

MORAALISUBJEKTI

- keiden aseman kannalta toimintaa tarkastellaan
- moraalin piiri eli se, keitä kelpuutetaan moraalisisubjekteiksi, on vaihdellut historiallisesti: esim. orjat, eläimet

- moraalin piirin avulla voidaan ymmärtää erilaisia moraalisia ismejä
 - **rasismi** (rotusorto): moraalin piiriin kuuluu (tai priorisoituna on) vain oma etninen ryhmä
 - **seksismi**: moraalin piiriin kuuluu vain oma sukupuoli
 - **spesismi** (lajisorto): moraalin piiriin kuuluu vain oma eliölaji
 - **egoismi**: moraalin piiriin kuuluu vain oma itse

EETTINEN EGOISMI

- normatiivinen teoria, jonka mukaan jokaisen tulisi tavoitella omaa etuaan

PSYKOLOGINEN EGOISMI

- kuvaileva teoria, jonka mukaan ihmiset tosiasiallisesti toimivat itsekkäästi

- egoismin vastakohtana **altruismi**: moraalin piirissä toisilla on etusija itseensä nähden

- vastuullisuuteen yleensä katsotaan vaikuttavan se,
 - oliko kyseessä **harkittu teko** vai **vahinko**
 - entä harkitun teon tarkoittamattomat sivuvaikutukset?
 - entä kun vahinko johtui huolimattomuudesta?
 - oliko kyseessä **teko** vai **omissio** (tekemättä jättäminen)

- omission tarkastelua

HYVÄT TEOT

PAHAT TEOT

**SUPEREROGATORIS-
SET TEOT** (kiitettäviä,
mutta eivät pakollisia)

- toteuttavat korkeita arvoja
- esim. huomaavaisuus

**ANTEEKSIANNET-
TAVAT TEOT**

- esim. lievä itsekkyyys

VELVOLLISUUDET

- toteuttavat vahvoja arvoja
- esim. hädänalaisen auttaminen

**EHDOTTOMASTI
KIELLETYT TEOT**

- esim. hädänalaisen jättäminen pulaan

— metaetiikkaa

- **Humen giljotiini:** näkemys, jonka mukaan arvoja tai normeja ei voi johtaa suoraan tosiasioista
 - siitä, mitä on, ei voi päätellä, mitä pitäisi olla (*"No ought from is."*)
 - arvon tai normin perusteluna on aina toinen arvo tai normi

- olettaa, että jako **deskriptiiviseen** (kuvailevaan) ja **normatiiviseen** (arvottavaan) kieleen on selkeä
 - ongelma: entä ilmaukset, kuten "normaali" tai "kuvottava" (sekä kuvailevia että arvottavia)

- metaetiikan suuri kysymys on arvojen luonne

ARVO-OBJEKTIVISMI

- moraaliarvot ovat päteviä näkökulmasta riippumatta

ARVOSUBJEKTIVISMI

- moraaliarvojen pätevyys riippuu siitä, keneltä kysytään

ONKO MORAA- LISSA KYSE TIE- DOSTA

KOGNITIVISMI

- kun arvioimme jotta-kin asiaa moraalisesti, on kyse tiedosta

NONKOGNITIVISMI

- moraaliarviomme eivät ole tietoa, vaan maun tai tunteen ilmauksia

KULTTUURI- EROJEN MERKITYS

UNIVERSALISMI

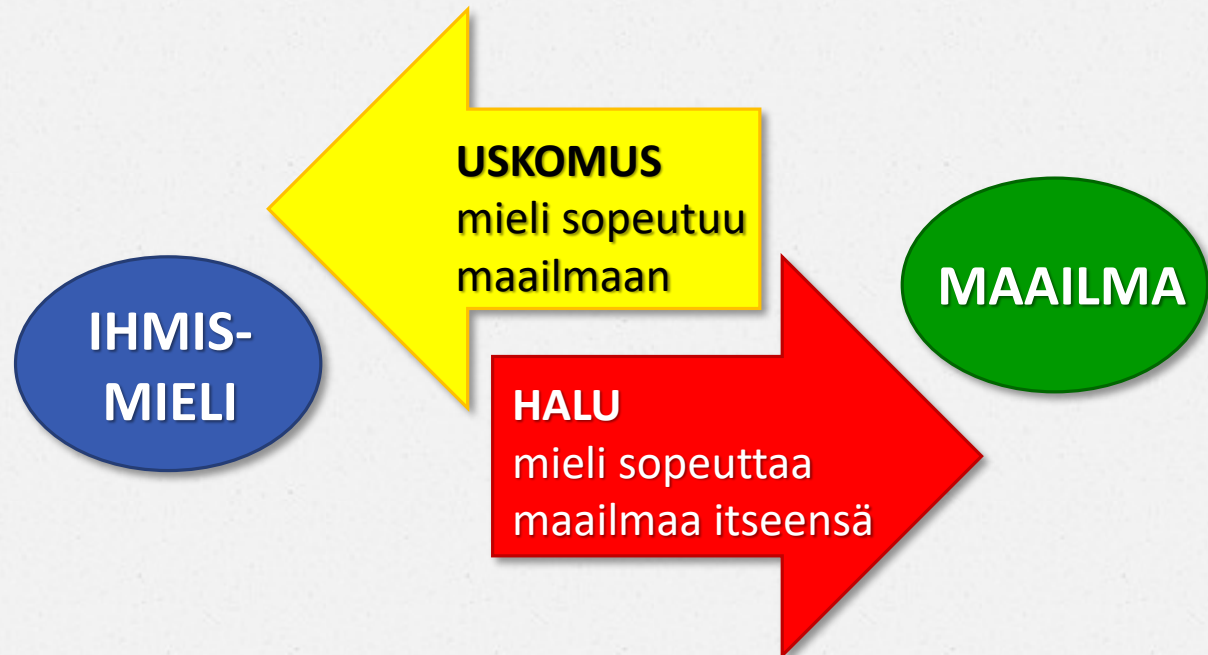
- on olemassa arvoja, jotka pätevät kaikille kulttuureille

RELATIVISMI

- kullakin kulttuurilla on omat arvonsa

- moraalial koskevan tiedon merkitys metaetiikassa
 - 1. KOGNITIVISMIN** mukaan moraalial koskeva arvio ("Tuo on väärin." jne.) on luonteeltaan kuten uskomus (voi olla tosi tai epätosi)
 - meillä voi olla moraalial koskevaa tietoa (tosia uskomuksia)
 - joku voi tietää paremmin kuin toinen, joten moraalial koskevat erimielisyydet voidaan ratkaista rationaalisesti
 - 2. NONKOGNITIVISMIN** mukaan moraalial koskeva arvio on luonteeltaan kuten maun tai tunteen ilmaus (ei voi olla tosi tai epätosi)
 - meillä ei voi olla moraalial koskevaa tietoa
 - moraalial erimielisyyksiä ei voi ratkaista rationaalisesti (tapahtuu sen sijaan vakuutteleamalla tai painostamalla)

- nonkognitivismia on perusteltu Humeen **halu-
uskomus -mallin** avulla

- tieto liittyy uskomuksiin, mutta moraaliksi pikemminkin haluihin
- halut eivät ilmaise, millainen maailma on, vaan millainen sen pitäisi mielestäni olla

- nonkognitivismin ongelma:
 - oletetaan, nonkognitivismi on pätevä teoria
 - tällöin moraaliarvostelmamme voitaisiin korvata maun tai tunteen ilmauksilla

X on väärin. → En pidä X:stä.
 - kuvitellaan tilanne, että joku tuomitsee väkivallan, mutta nauttii esim. väkivaltaviihdestä
 - tällöin hän voisi ilmaista asian:

Väkivalta on väärin, mutta pidän väkivallasta.
 - nonkognitivismin mukaan tämän voisi siis sanoa myös muodossa:

En pidä väkivallasta, mutta pidän väkivallasta.
 - koska edellinen kohta on ristiriitainen, on meidän hylättävä alkuperäinen oletus, joka johti ristiriitaan, eli nonkognitivismi ei voi olla pätevä teoria

- kulttuurierojen merkitys metaetiikassa

ONKO OLEMASSA ERI KULTTUUREJA YHDISTÄVIÄ ARVOJA ?

EI

ON

RELATIVISMI

- kaikki arvot ovat suhteellisia (relatiivisia) eli päteviä vain esittämiskulttuurissaan
- yleensä tähän liittyy vaatimus suvaita muiden kulttuurien arvoja

UNIVERSALISMI

- on olemassa yleismaailmallisia (universaaleja) arvoja

MONISMI

- kaikkien on jaettava yksi ja sama (*mono*) arvojärjestelmä

PLURALISMI

- on joitain keskustelun mahdollistavia yhteisiä arvoja
- arvojärjestelmiä silti useita (*plural*)

■ relativismin ongelmia:

1. pitääkö myös suvaitsemattomia kulttuureita suvaita
2. päättelee sen tosiasian perusteella, että kulttuurien välillä on eroja, sen normin, että eroja on suvaittava (mikä on ainakin Humeen giljotiinin vastaista – voisihan kulttuurien välisistä eroista yhtä hyvin päätellä, että vahvin kulttuuri saa alistaa muita)
3. väite, että kaikki on suhteellista, on sisäisesti ristiriitainen: yhtäältä on jotakin ei-ehdotonta (suhteellisuus), mutta toisaalta sen väitetään pätevän ehdottomasti (kaikille kulttuureille)

— vastakohtan käsitteestä

- kontradiktorinen vastakohta tarkoittaa, että vastakohtien yhtäaikainen olemassaolo aiheuttaisi loogisen ristiriidan (kontradiktio)